

FIGHTING FOR THE NATIONAL UNIFICATION – *ROMÂNUL* NEWSPAPER (1914-1918)

Carmen TÂGȘOREAN

”Babeș-Bolyai” University of Cluj-Napoca

Abstract: During WWI the Romanians from Transylvania had, for the first time, a real chance to choose their future, to unite with the Old Kingdom of Romania. In this context, the Romanian newspapers from Transylvania played an essential role, being the connection between the public opinion and the community leaders. Aware of this role, the Hungarian authorities tried in any possible way to limit the Romanians’ liberty of expression. Due to its political orientation, Românu (The Romanian) was one of the newspapers that were closed down by the Hungarians shortly after the outbreak of the war. The purpose of this study is to present the activity and to analyze the articles published by Românu (The Romanian) during WWI.

Keywords: newspaper, Românu, WWI, national unification, censorship

Prima mare confruntare mondială care a determinat o transformare radicală a hărții geo-politice europene a oferit românilor șansa reală de realizare a uniunii naționale. Pentru românii din Transilvania, bătălia nu se ducea doar în teatrele de operațiuni, unde țărani ardeleni erau prezenți într-un număr mare în armata austro-ungară, ci, în special, în sufletul ardelenilor. Majoritatea intelectualilor din Ardeal luptaseră timp de decenii cu propriile arme –scrisul- să creeze și să consolideze în conștiința românilor ideea de unitate cu România, iar izbucnirea conflictului militar reprezenta „speranța că din acest război va ieși un bine mare pentru poporul românesc.”¹ Prin unirea tuturor teritoriilor locuite de români, România câștiga noi teritorii, dar, în primul rând „se îmbogățește cu sufletul neamului de peste Carpați, care a ars atâta vreme de dragoste, de nădejde și de așteptare.”² În acest război psihologic spiritele luminate ale Ardealului, oamenii de cultură sau jurnaliștii, încercau să contracareze propaganda și manipularea autorităților maghiare, prin intermediul campaniilor de presă. Așa cum remarca și Sextil Pușcariu „Gazetele! Ce rol important au avut ele în acest război!”³ Rolul presei în Ardeal nu era acela de a-i „învăța pe români că sunt români”, ci de a-i învăța pe țărani „ce mare și vechi e acest neam, câte fapte de vitejie și ce operă de cultură a îndeplinit”.⁴ Românii din Transilvania au câștigat în primul rând bătălia psihologică cu autoritățile maghiare, unitatea sufletească conducând la o unitate de opinie: „Ceea ce face ca națiunea să se mențină și să se înalțe este forța morală, rezumată în cea mai concentrată formă a conștiinței sociale, în ideea de Patrie.”⁵ Paradoxal, ajutorul a venit și de la autoritățile maghiare care, prin aplicarea unei cenzuri drastice chiar și înainte de declanșarea Marelui Război, îi întăriseră din punct de vedere psihologic pe luptătorii pentru unitate națională, pe cei care promovau valorile, tradiția și istoria românilor. Nici chiar numeroasele procese și

¹Sextil Pușcariu, *Memorii*, Editura Minerva, București, 1978, p. 9.

²Ion Agârbiceanu, *Acțiunea României. Valoarea etică a ei*, în *Gazeta Transilvaniei*, nr. 197, 21 septembrie/04 octombrie 1916.

³Sextil Pușcariu, *op. cit.*, p. 16.

⁴N. Iorga, *Transilvania V. Viața românească în Ardeal*, Ed. Saeculum I.O., București, 2008, p. 197.

⁵D. Gusti, *Sociologia națiunii și a războiului*, Editura Floare Albastră, București, 1995, p. 135.

amenzi pe care erau obligați să le plătească nu îi determinau să renunțe la ideile lor: „plouă procesele de presă peste munți: cel dat în judecată poate fi sigur de osândă, dacă n-are sprijinuri puternice printre aceia a căror vorbă află trecere și la români, dar și la unguri.”⁶ Tribunalele din Ungaria au dictate, în perioada 1887-1896, sentințe care cumulate însumau 50 de ani de închisoare și 200.000 de coroane amendă. În aceste condiții oricine și-ar fi putut forma o opinie deformată asupra activității jurnaliștilor ardeleni: „S-ar putea crede, văzând acest potop de condamnări, că ziarele naționalităților sunt scrise de nebuni furioși, de sălbatici posedăți, care de dimineața până seara îi ațâță la revoltă pe cetățenii liniștiți care se bucură de privilegiul de a fi membrii «națiunii maghiare unitare».”⁷ Ținând cont de faptul că, în majoritatea cazurilor, individul își formează opinia asupra unui subiect în funcție de părerea grupului social căruia îi aparține, a familiei sau a ziarului favorit, informațiile comunicate prin intermediul presei devin de o mare însemnătate⁸. Avizați asupra direcției în care se îndreptau simpatiile intelectualilor români, autoritățile maghiare și-au „dublat vigilența”, rezultatele fiind vizibile imediat: ziarele românești care nu fuseseră suspendate erau supuse cenzurii drastice, fiind nevoite să plătească statului maghiar amenzi usturătoare⁹.

Condițiile nefavorabile în care presa din Transilvania era nevoită să funcționeze nu se datorau doar cenzurii și represiunilor din partea autorităților maghiare, ci și a emigrării unora dintre cei mai prestigioși reprezentanți care au decis să se refugieze în România de unde au continuat să transmită mesajul lor către români. Majoritatea publicațiilor din Transilvania, cu orientare naționalistă, „luptătoare pentru progres și păstrătoare ale bunelor tradiții”, apreciate atât de către intelectuali, cât și de către țărani, au fost suprimate imediat după declanșarea războiului. Un exemplu în acest sens este ziarul *Românul* care a apărut doar 18 luni după declanșarea războiului¹⁰. Lupta celor două cotidiene românești, care nu fuseseră sistate, pentru promovarea ideilor de libertate și unitate națională era contracarată de cele 17 publicații maghiare¹¹. Momentele dramatice pe care le traversa presa românească din Ardeal erau resimțite și de către cititori: „Siliți să citim foi ungurești în fiecare zi eram jigniți în sentimentele noastre naționale. Foile noastre românești ajunseseră într-o stare de plâns. Repetau ce scriau cele ungurești, îndrăznind din când în când să dea câte o reacție timidă.”¹² Cu atât mai mult trebuie să apreciem perseverența și spiritul de sacrificiu al acelor oameni pătrunși de sentimente patriotice deoarece, „fără neconținută lor luptă, ofensivă și defensivă de fiecare zi și de fiecare ceas, sufletul național anevoie putea să fie îndeajuns pregătit pentru războiul cel mare.”¹³ Trebuie menționat că există anumite condiții pentru ca propaganda să producă efectele scontate dintre care cea mai importantă este cunoașterea profundă a culturii și a resorturilor psihologice ale publicului țintă¹⁴, astfel încât manipulatorul să poată declanșa „emoții, oricât de simple ar fi ele: plăcerea urmată de admirație, tristețe urmată de compasiune și de admirație pentru salvator, mânie urmată de indignare împotriva inamicului, speranță

⁶N. Iorga, *op. cit.*, p. 196.

⁷*Ibidem*, p. 282-283.

⁸Jean-Marie Domenach, *Propaganda politică*, Institutul european, Iași, 2004, p. 130.

⁹Charles Upson Clark, *United Roumania*, Dood, Mead and Company, New York, 1932, p. 108-109.

¹⁰Ioan Lupaș, *Contribuții la istoria ziaristicii românești ardeleni*, Ed. „Asociațiunii”, Tiparul Tipografiei Poporului, Sibiu, 1926, p. 26-28.

¹¹Vasile M. Theodorescu, *Transilvania sub maghiari și români. Documentarea istorică a exercițiului dreptății românești și maghiare pe tărâmul cultural, național, social, politic, economic și legislativ*, Monitorul oficial și Imprimeriile statului, Imprimeria națională, București, 1941, p. 128.

¹²Octavian C. Tăslăuanu, *Trei luni pe câmpul de război. Ziarul unui român, ofițer în armata austro-ungară*, Depozitul general: Librăria Stănculescu, București, 1915, p. 311.

¹³Ioan Lupaș, *op. cit.*, p. 24-25.

¹⁴Călin Hentea, *Arme care nuucid*, Nemira, București, 2004, p. 75.

bazată pe plăcerea viitoare, frică întemeiată pe temeri prezente sau viitoare.”¹⁵ În acest context utilizarea propagandei ca mijloc de luptă a condus la sacrificarea adevărului¹⁶, „principala lecție de presă a primului război mondial fiind aceea a demonstrării neputinței mass-media de a se opune combinației irezistibile dintre imperativele politico-militare și apetitul patriotic al unei opinii publice dintr-o țară aflată în luptă pentru valorile și interesele sale supreme.”¹⁷

La scurt timp după declanșarea războiului, autoritățile maghiare au considerat necesară emiterea unei legi (IV din 1914) prin care se reglementa întreg procesul editorial, deoarece „media independentă de ierarhie, media constituită în grup propriu de interese, reprezintă un inamic deranjant, care amenință exact acest control.”¹⁸ Textul actului normativ, „de o patentă nesinceritate”, stipula la art. 1 „libera comunicare a ideilor pe calea scrisului și libera fondare a periodicelor”, pentru ca în articolele următoare să „condiționeze de așa manieră libertățile consacrate, încât finalmente le împiedică exercițiul până la suprimare”.¹⁹ Pentru a se asigura de aplicarea strictă a prevederilor legale au fost înființate „grupe de cenzură a presei”. Se interziceau ziarele din țările inamice, iar cele din România, în timpul perioadei de neutralitate, trebuiau aprobate de biroul din Viena. Cenzura fie interzicea apariția unui întreg articol, fie scotea anumite paragrafe considerate nepotrivite. În cazul în care nu existau suficiente articole, periodicele lăseau spații albe.²⁰ În cazul ziarului *Românul* aceste spații se întâlnesc rareori, dovadă că redacția avea pregătite articole suplimentare care să le înlocuiască pe cele cenzurate. În aceste condiții dificile, redacția *Românului* și-a continuat activitatea susținând ideea unității naționale a tuturor românilor. Scopul prezentului studiu este acela de a analiza activitatea ziarului *Românul* în perioada Primului Război Mondial.

„Cotidian politic cu pagina literară”, organul politic al Partidului Național Român, *Românul*, a văzut pentru prima dată lumina tiparului la Arad, în 11 ianuarie 1911, desfășurându-și activitatea fără întrerupere până la 28 februarie 1916, când autoritățile maghiare au decis sistarea apariției publicației. În intervalul 1916-1918 au apărut câteva numere. Ulterior, ziarul își va relua activitatea aparând cu întreruperi între 26 octombrie 1918-1922, 1927-1932 și 1935-1938²¹. Pentru a înțelege orientarea ziarului, este suficient să menționăm câteva dintre personalitățile ardeleni care făceau parte din colectivul redacțional: Vasile Goldiș, Al. Vaida-Voevod, Teodor Mihali, Iuliu Maniu etc., curajul manifestat de aceștia în lupta pentru realizarea idealului de unitate națională este binecunoscut. Programul ideologic al ziarului, prin care echipa redacțională își exprima crezurile, apărea în primul număr sub titlul *Către români!*, afirmând deschis lupta pentru promovarea ideii de unitate națională: „deșteptarea și întărirea conștiinței naționale prin luminarea sufletelor asupra marelui adevăr că drepturile naționale sunt condițiunea neapărat necesară pentru progresul economic și cultural”. Ziarul urmărea să concentreze în jurul lui acele spirite curate ale jurnalisticii române, dominate de „cel mai reductibil spirit de solidaritate națională” pe care să aibă curajul de a-l exprima în articolele lor. Această publicație reprezenta instrumentul prin care Partidul Național Român își promova ideologia, o publicație puternică, „capabilă să ducă

¹⁵Bernard Raquin, *Marile manipulări din epoca modernă*, Pro Editură și Tipografie, București, 2007, p. 11.

¹⁶Jean-Noel Jeanneney, *O istorie a mijloacelor de comunicare*, Institutul European, Iași, 1997, p. 127.

¹⁷Călin Hentea, *150 de ani de război mediatic. Armata și presa în timp de război*, Nemira, București, 2000, p. 40.

¹⁸Bogdan Teodorescu, *Cinci milenii de manipulare*, Tritonic, București, 2007, p. 247

¹⁹Vasile M. Teodorescu, *op. cit.*, p. 84-85.

²⁰Dan-Simion Grecu, *Cenzura corespondenței poștale în spațiul românesc (1914-1946)*, în Marian Petcu (coord.), *Cenzura în spațiul cultural românesc*, Ed. Comunicare.ro, București, 2005, p. 369-374.

²¹Eugen Simion *et. alii*, *Dicționarul general al literaturii române*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2006, p. 676.

lupta de revendicare națională.”²² Redacția a avut mereu în vedere acest legământ de credință, transmițând cititorilor, în pofida cenzurii, mesaje de încurajare, de păstrarea vie a speranței, devenind astfel liantul între ardeleni și liderii de opinie, respectându-și promisiunea făcută cititorilor. Demonstrând o mare capacitate de a utiliza contexele conflictului militar, eludând astfel vigilența cenzorilor, redacția reușește să publice un apel la deșteptare națională, oferind exemplul sau și alor state, precum Franța, Italia sau chiar Imperiul German. Apelul, publicat pe pagina întâi, venea de la București, un motiv în plus ca ardelenilor să li se transmită că forurile decizionale din Vechiul Regat susțineau ideea unității tuturor românilor. Era momentul mult așteptat, când „slăbiciunile nu mai sunt iertate. Se cere neamului românesc o clipă de energie, o clipă în raport cu eternitatea, i se cere să voiască, i se cere să poată, pentru că de aici încolo în adâncimea veacurilor să fie mare, să fie tare, să fie liber și stăpân pe ursita lui”. Era momentul mult așteptat care trebuia însă planificat cu precauție, fără a uita nicio clipă că exista o unitate sufletească care nu putea fi distrusă²³. Era o efervescentă spirituală care putea fi cu greu controlată de autoritățile maghiare. Organizarea unui congres al diasporei s-ar fi putut transforma într-o problemă majoră pentru autoritățile maghiare datorită schimburilor de idei, însă războiul și mobilizarea probabil că au făcut ca la eveniment să participe mai mult liderii de opinie. Un articol informativ cu privire la acest congres, în care era deplânsă soarta românilor din Basarabia, creează contextul ideal pentru reafirmarea solidarității naționale²⁴. Chiar și la 25 de ani de la trecerea în neființă a lui Vasile Alecsandri, cuvintele poetului aveau darul de a face să tremure de emoție inimile românilor deoarece „El e poetul Unirii, pe care a servit-o cu credință. [...] prin naționalismul său înflăcărat, el a fost aceea ce este, prin afirmarea ideii naționale, el a devenit reprezentantul poporului. [...] Pentru noi Alecsandri înseamnă: unire, latinătate, românism, încrezător în tăria neamului, respingere hotărâtă a străinilor, care tind să ne copleșească”.²⁵ Datorită încrederii pe care ardelenii o acordau reprezentanților armatei, ofițerii gărzii naționale din Bihor au fost îndemnați să le vorbească țaranilor explicându-le necesitatea unirii cu România: „Cuvintele lor alese de-o pricepere firească și scâldate într-o inimă caldă de român au îndreptat voințele diferite spre idealul nostru măreț: unitatea politică a tuturor românilor.”²⁶ Momentele istorice prin care trecea națiunea română erau catalogate de către prim-ministru român Ion I. C. Brătianu, ca „cele mai covârșitoare clipe a istoriei lui”. Negocierile dificile pe care trebuia să le conducă îi încărcau sufletul și ar fi dorit să poată împărtăși și celorlați informațiile și demersurile pe care le făcea: „nimeni nu este mai dogorât ca el de setea de a spune într-o zi toate tainele diplomatice și greutățile cu care a luptat”.²⁷ Punând în balanță unitatea sufletească a unui popor și puterea economică a acestuia, prima va fi determinantă în conturarea destinului unei națiuni: „Uităm însă că încăierările armate sunt numai episoade în viața popoarelor, că însăși soarta unui popor atârână de o mulțime de alți factori și că dacă în lupte forța rămâne deasupra în însăși viața omenească rămân conducătoare și biruitoare puterile sufletești ale popoarelor. [...] Popoarele nu mor din voința și sila altor popoare mai mari, ci mor atunci când ele siluesc natura.”²⁸ Din fericire ziaristul considera că poporul român nu se încadrează în categoria popoarelor care vor muri, cel puțin nu curând, deoarece noi „n-am desconsiderat factorii de

²²I. Hangiu, *Presa românească de la începuturi până în prezent. Dicționar cronologic 1790-2007*, vol. I, 18 februarie 1790-decembrie 1916, comunicare.ro, București, 2008, p. 759-764.

²³C. Bacalbașa, *Avântul nostru*, în *Românul*, an V, 9 martie (24 februarie) 1915, nr. 43, p. 1.

²⁴Sa, *Solidaritatea națională*, în *Românul*, an V, 7-20 martie 1915, nr. 53, p. 1.

²⁵*Marele naționalist Alecsandri*, în *Românul*, an V, 23 august-5 septembrie 1915, nr. 183, p. 4.

²⁶Tr. Mager, *E timpul faptelor*, în *Românul*, an VII, 15-28 decembrie 1918, nr. 40, p. 2.

²⁷*România nevoită să părăsească neutralitatea. Cele mai covârșitoare clipe ale neamului românesc*, în *Românul*, an V, 14 - 27 noiembrie 1915, nr. 249, p. 3.

²⁸*Cum mor popoarele*, în *Românul*, an VI, 22-7 februarie 1916, nr. 29, p. 1-2.

ordin sufletesc, nu ne-am părăsit credința, obiceiurile, onestitatea, n-am întunecat principiul dreptății, n-am lăcomit la ceea ce-i al altuia. [...] Până când sufletul neamului nostru nu e necorupt, până când sămânța distrugerii nu va încolți din noi înșine, nu avem pentru ce ne teme de viitor.”²⁹ Astfel de mesaje cu o mare încărcătură patriotică erau publicate periodic, astfel încât ardelenii să nu uite niciodată pentru ce trebuie să lupte. Soarta țărilor mici a fost întotdeauna aceeași, ele depinzând de interesele și fluctuațiile statelor mari: „Țările mici știu acum că interesele lor numai atunci și atât sunt respectate de țările mari întrucât cadrează cu interesele de viață ale acestora. [...] Nimeni nu poate lua în nume de rău și nici nu ia ezitarea țărilor mici: ele sunt convinse că de interesele lor singure ele pot și trebuie să grijească”.³⁰

Fără a ieși din tiparul presei epocii *Românul* publică periodic anunțurile autorităților, informații de interes general, dar și articole cu privire la acțiunile de caritate menite să ajute familiile celor plecați pe front, copiii orfani sau pe soldații răniți. Ziarul face însă ceva mai mult: încearcă să creeze o punte între soldații plecați pe front și cei dragi rămași acasă. Pentru mulți dintre cei mobilizați era prima experiență pe care o trăiau departe de casă, într-un mediu ostil, iar publicarea scrisorilor trimise de pe front constituia un refugiu psihologic: făcându-i părtași pe cei de acasă, soldatul simțea că exista o speranță. Pe de altă parte, cei rămași acasă înțelegeau că sacrificiul tinerilor ardeleni nu putea și nu trebuia să fie zadarnic. Dintr-o scrisoare a preotului militar Ștefan Oprean aflăm un amănunt interesant care ne demonstrează „libertatea” și „drepturile” de care se bucurau soldații români din armata austro-ungară. Pentru ca scrisorile românilor să fie expediate spre destinatarii lor, acestea trebuiau să fie redactate în limba maghiară: „fiindcă trebuie să scriu în o limbă pe care cei de aici o înțeleg dacă vreau ca să mi se trimită mai departe scrisorile, te salut în limba ungurească.”³¹ Această situație provoca suferința soldaților, exprimată în poeziile populare pe care le trimiteau la redacția ziarului: „Dar nu-i bai că vom cădea/Numai drepturi de-am avea/ [...] /Că noi drepturi nu avem./Și pentru ele luptăm/[...] /Să ne dea drepturi la sat,/Să-nvățăm noi românește,/Cum inima-n noi dorește...”³² Prin publicarea acestor detalii legate de dragostea față de limba română ardelenii erau încurajați să creadă și să își dorească realizarea unei uniuni a tuturor românilor.

Începând cu Primul Război Mondial se pot identifica două tipuri de jurnaliști: de teren și de „castel”, primii având rolul de a transmite informațiile, care apoi sunt prelucrate și sintetizate de cea de-a doua categorie³³. Din acest punct de vedere ziarul *Românul* a avut doar jurnaliști de „castel”, bine documentați care traduceau articole din presa străină. Cele mai numeroase preluări din presa străină aparțin periodicelor din Germania, Austria și Ungaria, constituind o dovadă a manipulării și a propagandei din acea perioadă. Lipsa corespondenților de teren a creat însă un neajuns: informațiile privitoare la desfășurarea operațiunilor militare erau, în majoritatea cazurilor, publicate cu întârziere, pierzându-și astfel valoarea. Mai mult chiar, datorită cenzurii și a restricționării accesului la teatrele de operațiuni, informațiile pe care le primeau erau de multe ori trunchiate, oferind o imagine deformată. Existau desigur și alte cauze, precum deficiența în aprovizionarea cu materie primă sau cenzura. Paginile ziarului sunt adesea aglomerate de rapoarte oficiale și de diferite comunicate utile cetățenilor. Așa cum remarca și Sextil Pușcariu acestea „erau atât de măiestrit ticluite, încât din ele aveai impresia că ești victorios chiar și când mâncai bătaie. Apoi venea parafrizarea lor, explicarea lor în articole de fond. De câte ori armatele austro-ungare învingeau, nu lipseau hărțile, de

²⁹Cum mor popoarele, în *Românul*, an VI, 23-10 februarie 1916, nr. 30, p. 1-2.

³⁰Țări mici și țări mari, în *Românul*, an VI, 24-11 februarie 1916, nr. 31, p. 1-2.

³¹Ștefan Oprean, *Din tabără*, în *Românul*, an IV, 3-16 august 1914, nr. 171, p. 5.

³²Când pleacă poporul la război, în *Românul*, an IV, 23 august -5 septembrie 1914, nr. 184, p. 4.

³³Călin Hentea, *op. cit.*, 2000, p. 9.

câte ori mâncau o bătaie, nu lipseau explicațiile”³⁴: „situația în partea vestică e schimbătoare, dar favorabilă”; trupele austro-ungare care au luat ofensiva în partea de nord sunt consistente și înainteză victorioase”³⁵ sau prezentarea lui Paul Hinderburg, un strateg cu un „talent sclipitor”, unul dintre „cei mai viguroși, mai desăvârșiți reprezentanți ai națiunii germane.”³⁶ Întotdeauna se utilizau adjective la gradul superlativ. Alte exemple sunt cele care descriu succesele înregistrate de armatele Puterilor Centrale: „coloanei noastre ce înainteză în sectorul din mijloc al Carpaților păduroși i-a reunit ieri să câștige teren și a capturat câteva sute de ruși” sau „Atacurile francezilor înoite la Perthes le-am respins având dușmanul pierderi.”; „Afară de aceasta mai merită să fie remarcat că în Vosgii de mijloc trupele de ski au dat prima lor luptă împotriva vânătorilor francezi. Lupta a fost pentru noi favorabilă.”³⁷ Din categoria comunicatelor oficiale menționăm anunțurile cu privire la mobilizare³⁸, decorațiile obținute de soldații români care apar la rubrica „Eroii noștri”³⁹, lista persoanelor rănite⁴⁰, facilitățile acordate de autorități familiilor soldaților etc. Publicate fără niciun fel de comentariu din partea redacției par mai curând știri impuse de propagandă. Remarcăm că, dacă la început titlurile comunicatelor erau neutre, ulterior mobilizarea soldaților era considerată o jertfă, un sacrificiu.

O analiză a articolelor publicate în paginile ziarului ne dezvăluie că există câteva mari categorii de informații: generale, legate de război, informative și educaționale. Informațiile legate de mersul războiului erau de cele mai multe ori prezentate fără ca reporterul să intervină, dovadă a prezenței cenzurii. Se publicau frecvent articole în care se elogiau calitățile și reușitele armatei austro-ungare. Pe de altă parte, se publicau articole în care se laudau curajul și loialitatea soldaților români pe câmpul de luptă, eroism pentru care erau recompensați cu diferite distincții militare. Elogiul curajului soldaților români era făcut atât de români, de germani și de austrieci, dar nu și de maghiari. Contribuția detașamentelor românești era adusă la cunoștința publicului chiar de către un preot militar care descrie curajul de care au dat dovadă soldații regimentului 64 care „luptă cu cea mai mare vitejie”: „Comandanții regimentelor românești sunt cu toții pe deplin mulțumiți cu ținuta românilor noștri și la orice ocaziune își exprimă mulțumirea și recunoștința lor.”⁴¹ Colonelul Franz Wallner recunoștea curajul și devotamentul ardelenilor: „prin actele voastre de eroism ați stors admirația superiorilor voștri și ați silit dușmanul să respecte vitejia voastră”⁴². Un argument în acest sens sunt articolele în care se critica atitudinea autorităților vizavi de dorințele soldaților de a avea aproape tricolorul românesc, considerat desigur o amenințare

³⁴Sextil Pușcariu, *op. cit.*, p. 16.

³⁵*Situația armatelor noastre*, în *Românul*, an IV, 21 august-3 septembrie 1914, nr. 182, p. 3.

³⁶*Hindenburg*, în *Românul*, an IV, 7-20 septembrie 1914, nr. 196, p. 2.

³⁷*Războiul. Telegramme oficiale*, în *Românul*, an V, 6 februarie (24 ianuarie) 1915, nr. 19, p. 3.

³⁸*Glotașii asentați în 1915*, în *Românul*, an V, 9 martie (24 februarie) 1915, nr. 43, p. 4; *Mobilizare generală*, în *Românul*, an IV, 20 iulie- 2 august 1914, nr. 159, p. 3; *Plecarea ostașilor*, în *Românul*, an IV, 20 iulie-2 august 1914, nr. 159, p. 4; *Jertfa românilor pentru tron și patrie!*, în *Românul*, an V, 7-20 martie 1915, nr. 53, p. 2-3; *Jertfa românilor pentru tron și patrie!*, în *Românul*, an V, 14-27 martie 1915, nr. 59, p. 2.

³⁹*Eroii noștri*, în *Românul*, an IV, 5-18 octombrie 1914, nr. 219, p. 6; *Ca să se știe*, în *Românul*, an V, 6 februarie (24 ianuarie) 1915, nr. 19, p. 1.

⁴⁰*Lista soldaților români răniți și căzuți pe câmpul de război*, în *Românul*, an IV, 9-22 noiembrie 1914, nr. 222, p. 4; *Lista bolnavilor și răniților*, în *Românul*, an IV, 6-19 septembrie 1914, nr. 195, p. 3; *Lista soldaților români răniți și căzuți pe câmpul de război*, în *Românul*, an IV, 9-22 noiembrie 1914, nr. 222, p. 4.

⁴¹*Ca să se știe*, în *Românul*, an V, 6 februarie (24 ianuarie) 1915, nr. 19, p. 1.

⁴²Franz Wallner, *Către eroii regimentului nr. 33 din Arad*, în *Românul*, an V, 14- 27 martie 1915, nr. 59, p. 1.

deoarece drapelul reprezenta o „mărturie de nemărginită dragoste ce leagă pe voinicii noștri de steag, simbol al sufletului și pământului românesc”. Existau situații în care comandanții nu le dădeau voie soldaților să îl arboreze, soldații adresându-se redacției pentru ca aceasta să intervină pentru soluționarea problemei lor⁴³. De aici reiese încrederea acordată ziarelor și rolul pe care acestea îl ocupau în viața ardelenilor. Este destul de dificil ca atunci când analizezi articolele să faci deosebirea dintre o știre, o informație obiectivă și una de propagandă, să deosebești obiectivitatea de manipulare, deoarece tocmai în acest lucru constă o manipulare reușită⁴⁴.

Deosebit de interesante sunt articolele având un caracter educativ. Populația era informată nu doar cu privire la ultimele tehnici militare, precum submarinele⁴⁵ sau radarul⁴⁶, ci și cu privire la igiena personală sau istorie. Un articol cu subînțeles care a scăpat cenzurii și prin intermediul căruia autorul își manifestă speranța că acest război va aduce popoarelor care au trăit până atunci „în greu năcaz și beznă adâncă [...] o nețărmurită libertate”. Poporul român din Transilvania trăise până atunci în întuneric – „Domn, despot peste poporul ăsta a fost Întunericul” –, astfel încât acum autorul se ruga ca Dumnezeu să aducă „minunea asta printre noi și-ți vom ridica altare în sufletele noastre, zi de zi vom aduce ofrande...”⁴⁷. O particularitate a articolelor publicate în *Românul* constă în prezentarea realităților dramatice ale războiului realizată prin descrieri plastice care lasă puțin loc imaginației. Cititorul era astfel imersat în cruda realitate a câmpului de bătălie, participa alături de soldați la confruntările militare, suferea atunci când aceștia își pierdeau camarazii de luptă: „zburau grenadele dezrădăcinând copacii de la marginea șoselelor [...] stâlpi de fum se ridicau pretutindeni pe câmpii în care nu se zărea ființă omenească, nori de șrapnele pluteau pe cer, foc ieșea din acoperișuri, în pivnițe se ghemuiau femei și copiii ce plâneau, răniți pe care medicii îi bandajau. [...] regimente tinere [...] băieți de 19 ani care erau numai de trei zile în tranșee care înaintau în rânduri dese și cădeau ca spicele sub seceră.” (Fromelles, Aubers, Posthubert, Givency sau Loos peisajul este același)⁴⁸. Articolele, anunțurile și comunicatele oficiale formează un tablou creionat în culori vii a unei epoci dominate de mari tensiuni politice, sociale, economice, de reșezare a mentalităților, ne ajută să înțelegem și să pătrundem în universul epocii, să îl vedem așa cum a fost el perceput și trăit de către predecesorii noștri. Perioada tensionată și-a pus amprenta asupra tipologiei articolelor și a conținutului acestora.

Bibliografie

Cărți

Clark, Charles Upson, *United Roumania*, Dood, Mead and Company, New York, 1932.

Domenach, Jean-Marie, *Propaganda politică*, Institutul european, Iași, 2004.

Gusti, D., *Sociologia națiunii și a războiului*, Editura Floare Albastră, București, 1995.

Hangiu, I., *Presa românească de la începuturi până în prezent. Dicționar cronologic 1790-2007*, vol. I, 18 februarie 1790-decembrie 1916, comunica.ro, București, 2008.

Hentea, Călin, *150 de ani de război mediatic. Armata și presa în timp de război*, Nemira, București, 2000.

⁴³I. Săiesti, *Încă un steag a plecat*, în *Românul*, an IV, 13-26 septembrie 1914, nr. 200, p. 2.

⁴⁴Călin Hentea, *op. cit.*, 2000, p. 142.

⁴⁵*Submarinul în luptă*, în *Românul*, an IV, 16-22 septembrie 1914, nr. 202, p. 2.

⁴⁶*Microfoanele*, în *Românul*, an VI, 8 februarie-26 ianuarie 1916, nr. 19, p. 1.

⁴⁷I. Săgeată, *Raze de soare*, în *Românul*, an IV, 9-22 noiembrie 1914, nr. 222, p. 1.

⁴⁸Bernhard Kellerman, *Bătălia de la Loos*, în *Românul*, an V, 10 - 23 octombrie 1915, nr. 221, p. 1-2.

- Hentea, Călin, *Arme care nuucid*, Nemira, București, 2004.
- Iorga, N., *Transilvania V. Viața românească în Ardeal*, Ed. Saeculum I.O., București, 2008.
- Jeanneney, Jean-Noel, *O istorie a mijloacelor de comunicare*, Institutul European, Iași, 1997.
- Lupaș, Ioan, *Contribuții la istoria ziaristicii românești ardelene*, Ed. „Asociațiunii”, Tiparul Tipografiei Poporului, Sibiu, 1926.
- Petcu, Marian, *Cenzura în spațiul cultural românesc*, Ed. Comunicare.ro, București, 2005.
- Pușcariu, Sextil, *Memorii*, Editura Minerva, București, 1978.
- Raquin, Bernard, *Marile manipulări din epoca modernă*, Pro Editură și Tipografie, București, 2007.
- Simion, Eugen *et.alli*, *Dicționarul general al literaturii române*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2006.
- Tăslăuanu, Octavian C., *Trei luni pe câmpul de război. Ziarul unui român, ofițer în armata austro-ungară*, Depozitul general: Librăria Stănciulescu, București, 1915.
- Teodorescu, Bogdan, *Cinci milenii de manipulare*, Tritonic, București, 2007.
- Theodorescu, Vasile M. *Transilvania sub maghiari și români. Documentarea istorică a exercițiului dreptății românești și maghiare pe tărâmul cultural, național, social, politic, economic și legislativ*, Monitorul oficial și Imprimeriile statului, Imprimeria națională, București, 1941.

Periodice

- Gazeta Transilvaniei*, nr. 197, 21 septembrie/04 octombrie 1916.
- Românul*, 1914-1918.